

Jaume Lladó. L'exili d'un activista cultural

IMMA BASSOLS FERNÁNDEZ

ROBERT LLEONART I CASADEVALL

CENTRE D'ESTUDIS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE MATARÓ

1. La forja d'un activista cultural – moment de dissidències

Jaume Lladó i Font va néixer a Argentona l'any 1923. El període de 1923 a 1958, és a dir durant 35 anys, va significar una etapa de creixement i de formació. Aquest temps servirà de base a tot allò que va desenvolupar a bastament a partir de 1958 fins a l'any 2020, moment de la seva mort.

En un món centrat entre Argentona, Mataró i Cabrera de Mar, va anar construint i forjant la seva personalitat, establint coneixences que enriquirien el seu bagatge tot orientant-lo en la seva gran vocació d'enaltiment de la cultura des de les facetes més diverses.

Entre els seus records d'infantesa, pels volts dels onze anys, va tenir l'ocasió de conèixer Marià Ribas. El seu llibre *Origen i fets històrics de Mataró* va arribar a les seves mans providencialment i el marcà profundament.

Durant la seva adolescència s'esdevingué la maltempsada, com acostumava anomenar Jaume Lladó a la Guerra Civil, definint-la com una calamitat. És un moment en què Lladó evoca les accions de la gent que en moments difícils intentaven ajudar ciutadans en perill amb independència del seu ideari, posant seny en una època de desastres. En aquests moments, el seu pare Francesc Lladó, des de la seva posició de militant socialista, va

intentar lluitar contra les injustícies. L'exemple del pare impactà en el fill, el qual sempre expressà admiració per ell, com a home amb ideals de justícia i de llibertat. D'altra banda la seva mare li va transmetre un gran sentiment espiritual i de creences a més de l'amor als records i tradicions. Les seves profundes conviccions religioses, no impedirien una visió crítica de la funció de l'església d'aquells temps. En les seves paraules denuncia la posició del clergat, especialment un cop acabada la Guerra Civil, retraient a l'església de no treballar per acabar la divisió entre vencedors i vençuts, paraules manllevades de l'abat Escarré persona que el va influir fortament en anys venidors.

D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Jaume Lladó, Jesús Illa, Elisard Sala i Josep Maria de Casacuberta.

Estem en un moment de contradiccions. L'esclat de la guerra fou provocada pel cop d'estat contra la República escollida democràticament. Eren temps de paradoxes, d'actes sense sentit i de gran atrocitat. Entre aquest marasme, a nivell cultural un grup de persones va crear a Mataró la Creu Roja de l'Art, dedicant-se en tot allò que va poder, a protegir l'art de Mataró i altres poblacions del Maresme. Una part important d'aquesta acció fou la salvaguarda de l'art sacre, destacant l'obra de Viladomat i el conjunt de la Capella dels Dolors de la Basílica de Santa Maria.

Amb el Grup de Vilassar de Dalt, s'hi veu Jaume Ventura, Esteve Albert i Jaume Lladó.

Moltes de les persones que formaren aquest grup seran les que posteriorment influiran en la trajectòria d'en Jaume Lladó. Entre elles Fèlix Clariana, Rafael Estrany, Julià Gual, Francesc Bas, Lluís Puig, Lluís Pedemonte, Joaquim Casas, Lluís Montané i també Marià Ribas. La figura de Rafael Estrany director del Museu de Mataró, anys més tard serà primordial en la professionalització d'en Lladó. El periodista

Julià Gual, en acabar la guerra va exiliar-se al Rosselló on acabà fent de llibreter esdevenint un important suport en els primers temps d'exili d'en Jaume. Joaquim Casas, recordat entre altres coses, com a promotor de les tertúlies del Racó al Casal de l'Aliança, va comptar amb la col·laboració d'en Jaume en algunes ocasions. No podem oblidar la presència constant i el mestratge d'en Marià Ribas, insigne arqueòleg i historiador.

Passada la guerra, intervé en els àmbits més diversos. Un tarannà actiu que no abandonarà al llarg de la seva vida.

Cal recordar la seva vinculació amb l'excursionisme, una activitat que ajudava a molts joves en acabar la guerra tot refent la seva vida trencada i frustrada. Ell es va formar dins els Minyons de Muntanya de l'Agrupació Científico Excursionista. La guerra havia deixat una ciutat vençuda i controlada pel govern local afecte al nou règim. La vida s'havia fet irrespirable però a Mataró encara hi quedava brasa sota la terra cremada.

En Lladó s'integrà al món de l'excursionisme, que promovia l'amor al país, a la llengua i als valors de la fè cristiana prop dels desvalguts en contraposició amb l'establishment del poder.

Al Centre Catòlic, seu de l'Agrupació Científico Excursionista, Jaume Lladó, com hem dit abans, formà part dels Minyons de Muntanya amb en Jesús Illa que en fou l'organitzador. Allí conegué a Lluís Ferrer i Clariana, Esteve Albert, Marià Ribas, Cosme Pujadas i Esteve Feliu. Cal recordar que a Mataró, hi havia també la Unió Excursionista de Catalunya. Eren dues institucions que maldaven per la

regeneració d'un país humiliat. En aquesta època Lladó també participà en les diverses seccions del Centre Catòlic, com la colla sardanista l'Anella d'Or, la Secció d'Arqueologia sota el mestratge de Marià Ribas i la Secció de Teatre, amb els seus inefables Pastorets en la versió *L'Estel de Natzaret* de Ramon Pàmies. També s'hi representaven sarsueles ben conegudes, dirigides pel mestre Enric Torra.

Els grups excursionistes sovint havien d'actuar en la clandestinitat, per tal d'evitar topar amb una formació pròpia del règim com era el Frente de Juventudes que intentava sabotejar sempre que podia el moviment escoltista català.

L'any 1947 fent el servei militar a Menorca, va trobar-se amb en Jesús Illa i la seva esposa Maria. En Jesús li va fer saber que es preparava la creació de la Secció d'Història i d'Arqueologia amb una primera reunió a casa de l'Esteve Albert i que comptava amb la seva assistència. Allí s'hi trobà amb l'Albert, entre altres i a partir d'aquí s'inicia un fort lligam d'amic entranyable amb aquest «home de Dosrius i d'arreu» amb qui coincidirà moltes vegades al llarg de la seva vida. Amb ell, iniciarà un període de vides paral·leles molt actiu. Tots dos de caràcter un xic contraposat es complementaven per l'amor indestruïble a la cultura i la llengua catalana.

És també en aquells moments que s'uneix a C.O.R. (Cavallers de l'Ordre del Retrobament) creació de l'escolapi Pare Joan Roig on l'Esteve Albert participava activament. En aquest context, hi trobem els poetes Mossèn Pere Ribot, Josep Punsola i el senyor Josep Arenas, pare dels germans Jaume i Jordi Arenas. El Montseny va esdevenir el referent

espiritual i també l'aglutinant físic de C.O.R.

Posteriorment veiem a Jaume Lladó participant en in comptables activitats dins l'Obra de Sant Francesc, creació d'en Lluís Ferrer i Clariana de cara a protegir i restaurar l'art religiós que havia patit els estralls de la guerra. Els treballs de restauració foren diversos i sempre de forma voluntària, formant-hi part entre d'altres el propi Lluís Ferrer i Clariana, Jesús Illa, Marià Ribas, Esteve Albert i Jaume Lladó. Entre els edificis religiosos restaurats destaca l'ermita preromànica de Sant Martí de Mata.

El mestratge de Josep Puig i Cadafalch, arquitecte, historiador de l'art i polític que s'havia implicat en l'estudi de l'art romànic, influí profundament en Jaume Lladó que el considerà Mestre i símbol del ressorgiment dels sentiments de catalanitat, cultura i coneixement. Josep Puig i Cadafalch va redreçar un malmès i anorreat Institut d'Estudis Catalans, cercant les persones adequades que farien possible el seu restabliment. Amb el seu impuls va propiciar l'entrada de la Secció d'Història i Arqueologia dins la Societat Catalana d'Estudis Històrics filial de l'Institut d'Estudis Catalans.

La Secció d'Història i d'Arqueologia era la continuadora de l'antiga Associació Artística Arqueològica mataronesa fundada l'any 1888 per Terenci Thos i Codina on Josep Puig i Cadafalch havia ocupat diversos càrrecs. La nova Secció d'Història i d'Arqueologia era integrada pel seu president Marià Ribas, Esteve Albert, Jesús Illa, Lluís Ferrer i Clariana i al cap de poc, s'hi incorporaren Jaume Lladó, Santi Martínez, Joaquim Llovet, Joan Ribas, Jordi Arenas i Joaquim Montserrat. El Museu de Mataró, de la mà del seu

director senyor Rafael Estrany, va acollir la nova entitat.

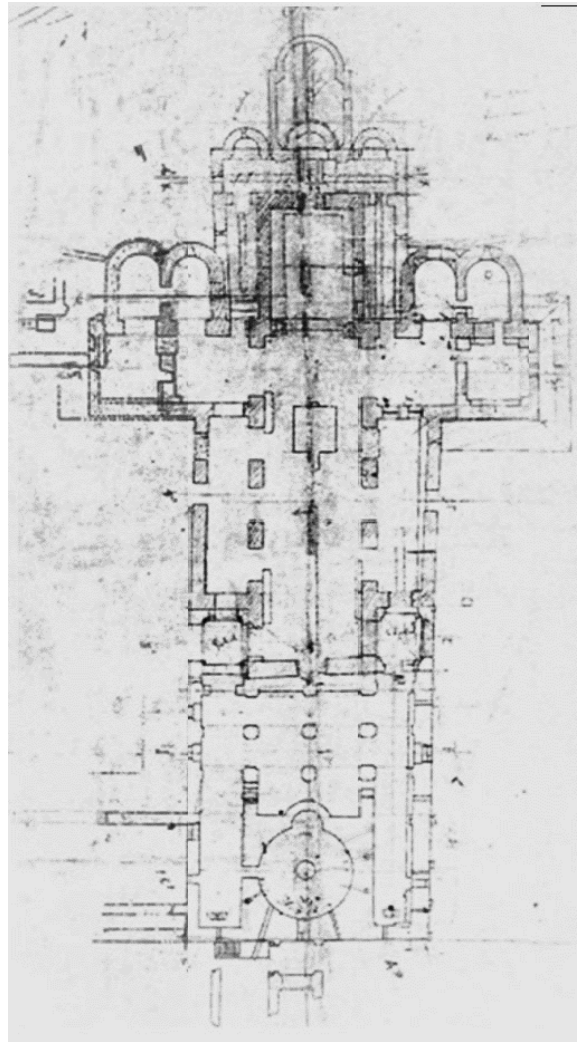
La Secció comença una tasca molt important de difusió a través de la revista *Mvsev*. En ella hi participaran molts estudiosos de dins i de fora de la comarca. La revista era feta amb ciclostil i els articles tenien una bona qualitat. També s'organitzaven conferències divulgatives de gran nivell. L'any 1949 Marià Ribas obté el Premi Rubió i Lluch de l'Institut d'Estudis Catalans amb la seva obra *El poblament d'Ilduro*. El prestigi de la Secció d'Història i d'Arqueologia era reconegut arreu però no pas pel règim que no va dubtar en intervenir prohibint la publicació de la revista *Mvsev*. Mitjançant un ofici d'alcaldia del març de 1950 va prohibir-se la publicació pel fet de ser escrita en català. Tanmateix, ja no es tractava que la revista fos escrita en aquest idioma, l'objectiu era que es volia eliminar una activitat més de represa cultural.

2. L'exili com a resultat del seu activisme

Rafael Estrany, director del Museu de Mataró proposà com a conservador del Museu a Jaume Lladó accedint al càrrec l'any 1952.

És aquest un període de gran activitat en la promoció de moltes iniciatives culturals.

La Comissaria General de Excavaciones Arqueológicas fundada l'any 1939 al final de la guerra, creà les Comisarias Locales. El seu objecte, segons ordre ministerial, era l'administració, la vigilància tècnica i el desenvolupament científic de les excavacions a Espanya. Marià Ribas fou nomenat comissari de l'àrea de Mataró l'any 1949, Jaume Ventura per Vilassar de Dalt i l'any 1952 Josep Estrada per

Plànol de la planta de Sant Miquel de Cuixà trobat per Jaume Lladó amb anotacions de Puig i Cadafalch.

Granollers a més d'altres comissaris a la resta del territori, tots ells nomenats per Julio Martínez Santa-Olalla. En els anys 1939 - 1955 el desenvolupament de l'arqueologia catalana anava endavant gràcies al voluntariat dels estudiosos que formaven part de les Comissaries Locals. Es reprengueren les excavacions descobrint-se nous jaciments amb la preceptiva publicació dins els «Informes y Memorias» de les *Reuniones de la Comisaría Provincial de Excavaciones Arqueológicas*.

Aquesta estructura estatal permetia, malgrat tot, el desenvolupament de la

recerca arqueològica i del coneixement científic des de la base. La Comissaria Provincial va comptar amb gent excepcional que va saber aprofitar la circumstància per canalitzar l'activitat arqueològica. Dos homes hi donaren el màxim suport possible tal i com reconeix Jaume Lladó, el Doctor Josep de Calassanç Serra i Ràfols i el senyor Epifani de Fortuny i de Salazar, baró d'Esponellà. Entre les actuacions més interessants d'aquesta època hi comptem l'excavació del paradolmen del Cau de la Mostela II de Llinars del Vallès, l'excavació de la vil·la romana de Can Sentromà de Tiana, les recerques a la zona de Céllecs a La Roca del Vallès i la descoberta del megalitisme de Can Boquet a Vilassar de Dalt sense oblidar les intervencions a la ciutat romana d' Iluro.

Malauradament, aquesta important feina no va tenir gaire continuïtat, hi jugaven forts interessos personals dins del mateix règim. Amb l'excusa que les Comissaries Locals no actuaven prou científicament, se'n va resoldre el seu cessament l'any 1955 per deixar pas a una nova estructura administrativa, el Servicio Nacional de Excavaciones Arqueológicas essent el professor Martin Almagro Basch qui el dirigia. Aquesta decisió va deixar de banda tota una generació d'arqueòlegs ben formats però sense titulació acadèmica i jugant a favor del món universitari que s'allunyava del suport de base que donaven els grups locals, encara que aquests mai van deixar d'aportar-hi informació.

Els entrebancs i les decepcions no impedirien però de continuar endavant. La col·laboració entre els grups locals va ser molt sòlida i no va quedar mai estroncada. Arran de la reunió anual de Comissaries

Locals l'any 1955 celebrada a Badalona, sorgí un projecte de protecció del poblat ibèric de Burriac. Aquest jaciment de gran extensió es trobava abandonat i a la mercè d'excavadors clandestins. L'any 1956 es fundà el Patronat per la salvaguarda del Poblat i del conjunt de la muntanya. Una primera reunió tingué lloc a la masia de Can Bartomeu a Cabrera de Mar. Entre els assistents hi trobem Epifani de Fortuny baró d'Esponellà, Josep de Calassanç Serra i Ràfols, Josep Miralles, Marià Ribas, Josep Miquel Modolell, Lluís Perez-Sala i Enric Grandia. El projecte era ambiciós i no es pogué arribar a realitzar malgrat trobar-se en el pensament de molta gent del món de la cultura veure'l convertit en un àmbit lligat al turisme cultural, una mena de parc arqueològic semblant al que en aquells moments estava gestant el Dr. Miquel Oliva a Ullastret. Can Bartomeu havia d'esdevenir el museu monogràfic que introduiria el jaciment al visitant.

Burriac començà a excavar-se metòdicament per part d'en Marià Ribas i en Jaume Lladó. Els treballs indicaven que el jaciment mereixia ser excavat en extensió. Tot aquest anhel es va tallar sobtadament. El 17 de gener de 1958 moria víctima d'accident el director del Museu de Mataró Rafael Estrany. La sala de vetlla va ser al mateix Museu i el fèretre era presidit pel seu quadre titulat *La Plaça Gran*.

Poc temps després, algú va interposar una denúncia anònima contra Jaume Lladó, adduint motius polítics tot fent constar que l'interfecte passava clandestinament la frontera mantenint contactes amb elements *rojo separatistas* i que malgrat això havia sigut nomenat conservador del Museu de Mataró. Era ben conegut de tothom, que el seu pare, per ideari polític,

vivia exiliat a l'altra banda de la frontera i que el fill anava sovint a visitar-lo, entenent-se aquest fet com a sospitós. En aquell moment dur i incert, va comptar amb el recolzament i consell del regidor de Cultura de l'Ajuntament de Mataró el Dr. Lluís Puig Marquès. Lladó pren una decisió ràpida i diu textualment: «Per nosaltres el raonament ja el teníem fet. Calia agafar la maleta». Un diumenge de Pasqua de 1958 amb la seva dona i tres filllets agafen l'autobús que els portarà enllà de l'Albera.

Jaume Lladó va quedar molt afectat. Deixava enrere un entorn de vida, d'amistat i de cultura que amb tant d'esforç havia creat. Perdia de vista la seva ciutat, en la que s'havia desenvolupat personal i professionalment. S'allunyava d'Argentona, la seva vila natal i també de la vila de Cabrera de Mar amb el seu Burriac, on va deixar esforços i salut, però que també li havia proporcionat moltes alegries. Allà a la muntanya resten ben drets els dos xiprers que va plantar al peu d'una torre i que son testimoni del seu treball.

3. La represa, començant de zero fins a la seva mort

Arribat al Rosselló calia començar de nou. Els primers anys van ser molt difícils, el seu esperit lluitador forjat durant una etapa de joventut plena d'obstacles i de decepcions li va servir per tornar a començar i encarrilar la nova vida. Seguia la lluita per tot allò en què s'havia involucrat. Al Rosselló retrobà al seu pare i també companys exiliats ja establerts. Lentament va anar teixint noves relacions i contactes que l'ajudaren a emprendre el vol. El que no l'abandonaria seria la necessitat de fer cultura en qualsevol dels seus àmbits ni tampoc la seva tenacitat.

Entre tota aquella gent retrobada, va

continuar l'amistat amb l'incansable Esteve Albert que l'any 1956 s'havia exiliat a Andorra. Ells dos junts o bé per separat varen fer tot el possible per revifar el món cultural del Rosselló fent equip amb tots els qui es movien pels mateixos interessos. També va coincidir amb un mataroní que havia destacat per la salvaguarda del patrimoni cultural durant la Guerra Civil, Julià Gual periodista i escriptor, redactor del *Diari de Mataró* i de *Llibertat*. En Gual fou secretari personal del mestre Pau Casals a Prada de Conflent i també regentava la Llibreria de Catalunya a Perpinyà on diu Lladó que –darrera el taulell hi feia més humanisme que calaix- la llibreria era punt de trobada d'exiliats catalans i visita obligada de molts amics de Mataró.

Les seves iniciatives culturals un cop instal·lat al Rosselló són de signe ben divers, es pot dir que Lladó reprèn el que havia portat a terme a l'altra banda de la ratlla, maldant per fer-ho ara en terres nord-catalanes lluitant per la cultura i les tradicions del Rosselló i comarques veïnes. Cal dir que, en certs moments, també va patir la censura d'un estat centralista com el francès per haver defensat la llengua catalana, però certament també gaudí d'una llibertat de moviments que a la seva terra l'hi eren negats.

Possiblement per la seva condició d'autodidacte sense cap mena de titulació, no va poder reeixir professionalment al nivell que hauria arribat en altres circumstàncies. Tanmateix amb el seu treball incansable, va esdevenir una figura tinguda en compte en un cercle d'amistats amb les que va poder comptar per la realització de bona part dels seus projectes i promoció d'associacions diverses.

Jaume Lladó explica al llavors Conseller de Treball de la Generalitat Lluís Franco l'exposició sobre Josep Puig i Cadafalch a Cuixà (2001)

treballant en diverses accions de defensa del patrimoni, com la descoberta feta per Ponsich d'una taula d'altar preromànica reutilitzada com a llosana de balcó al poble de Vinçà. L'any 1963 Jaume Lladó esdevé cap de l'Atelier Départemental de Restauration d'Objets d'Art del Castell Reial de Perpinyà, càrrec que conservarà fins el 1988.

L'any 1959 s'uneix al Consell Nacional Català creat per Josep Maria Batista i Roca, contactant amb membres del govern català a l'exili com Manuel Serra i Moret. Guarda un especial record de Josep Fors, que havia estat alcalde de Canet de Mar i exiliat a Prada. En Josep Fors formà part del primer grup d'exiliats catalans que s'aplegaven a la casa d'en Pau Casals, entre ells Pompeu Fabra, mort el 1948.

El mateix any s'incorpora al Grup Artístic Pirene d'Elna, fundat pel seu amic Esteve Albert on desenvolupa les arts escèniques. També participa amb altres associacions dedicades a la recerca i salvaguarda del Patrimoni. L'any 1960 ingressa al Centre d'Études et de Recherches Catalanes des Archives dirigida per Jean Gabriel Gigot. Cinc anys després entra a l'Association pour la Sauvegarde du Patrimoine Artistique Roussillonnais. Aquesta associació la promovia l'arqueòleg i historiador Pere Ponsich. Entre 1962 i 1967 Ponsich fou conservador d'Antiguitats i Objectes d'Art del Rosselló amb seu al Castell Reial de Perpinyà o Palau dels Reis de Mallorca. La relació entre Lladó i Ponsich fou intensa

És al Castell Reial de Perpinyà on centra el nucli dels seus esforços. Des de 1963 fins a 1988 va fer tot el possible per recuperar i embellir aquest edifici emblemàtic de la ciutat de Perpinyà.

Hi va dedicar gran part del seu temps d'estudi i recerca aplicant en ell tot el seu saber acumulat amb els anys. Les nocions que tenia sobre l'arquitectura, l'escultura i la ceràmica medievals els va plasmar en el Castell Reial portant a terme sengles campanyes arqueològiques al seu fossat. També es dedicà a una profunda recerca històrica partint de la documentació de la Biblioteca de Perpinyà analitzant el *Cartulari d'Alart*. Va ser una empresa gegantina que publicà l'any 2019 dins l'obra *El Castell Reial de Perpinyà*.

Sant Miquel de Cuixà representà un capítol important en la seva trajectòria. Allí conegué la petita comunitat montserratina que s'hi havia establert l'any 1965, quan l'abat Escarré va ser obligat a marxar de Montserrat exiliant-se a Viboldone a la Llombardia, a causa de les declaracions fetes al diari *Le Monde* on defensava la

justícia, la democràcia, la llibertat i la identitat catalana. Per aquest motiu, l'any 1966 amb solidaritat amb l'abat Escarré, un grup de monjos benedictins de Montserrat s'exilià, instal·lant-se a Sant Miquel de Cuixà. Jaume Lladó va entrar en contacte amb la nova comunitat oferint-se a col·laborar en les tasques que se li encomanessin. En una d'elles, tot posant ordre a una habitació de mals endreços va rescatar unes anotacions i plànols del monestir fets per Josep Puig i Cadafalch tot aprofitant paperines obertes i aplanades. Els dibuixos són de l'any 1939 durant l'exili de Cuixà.

Jaume Lladó s'especialitzà en l'arquitectura i l'escultura medieval. Al costat de Pere Ponsich estudià les marededús cerdanes de Targasona i Dorres, fent possible també la recuperació del Crist de Formiguera descobrint que la seva posició natural era la d'un davallament i no la d'un Crist a la creu. Fou un especialista innovador de l'alta edat mitjana a les comarques nord-catalanes fent propostes de restitució molt interessants.

El seu afany restaurador el portà al santuari de Sant Maurici de Greolera al terme d'Illa, que es trobava absolutament malmès. Hi va treballar entre 1966 i 1978 ajudat també per la seva nombrosa mainada fent reviure aquest lloc tant des del punt de vista arquitectònic com d'indret per a la celebració d'aplecs i tradicions seculares.

L'any 1971 amb motiu del mil·lenari de Sant Miquel de Cuixà, l'Associació Cultural de Cuixà, entitat creada per Jaume

Lladó, va tenir un paper important en els múltiples actes que tingueren lloc arreu dels Països Catalans. El Doctor Eduard Junyent de Vic publicà una biografia de l'Abat i al Conflent l'Associació Cultural de Cuixà va celebrar unes Jornades Romàniques juntament amb l'exposició Mil·lenari de l'Abat Oliba.

El monestir de Sant Miquel de Cuixà fou una font d'inspiració constant per en Lladó. De Mataró es va endur la tradició del pessebre nascuda en el sí de la seva llar de tal manera que en arribar al Rosselló, no va abandonar aquesta afició. Aprofitant l'avinentsa que a Sant Miquel de Cuixà hi ha la Cripta del Pessebre, Jaume Lladó hi va instaurar el costum de construir-n'hi un cada Nadal, any rere any. La tradició pessebrista però no s'aturava a Cuixà, Lladó l'estengué a altres llocs, com el Castell Reial de Perpinyà de 1971 a 2001, també al Centre d'Art Sant Vicenç i a la Casa de la Generalitat a Perpinyà.

A Cotlliure junt amb els seus fills va localitzar les restes ibèriques de la vella Caucoilliberis i excavà també una torre de

Primera entrevista a casa d'en Jaume Lladó el dia 13 de novembre de 2015. A la fotografia Robert Lleonart, Toni Roca, Joaquim Garcia i Jaume Lladó. (Foto: Joan Turà)

defensa visigòtica.

L'any 1969 el GREC (Grup Rossellonès d'Estudis Catalans) junt amb el Grup Cultural de la Joventut Catalana, funden la Universitat Catalana d'Estiu que té lloc cada any a la vila de Prada de Conflent. Jaume Lladó n'és un dels promotors.

La seva incansable tasca es fa palesa amb la participació en exposicions de gran èxit. L'any 1966 té lloc la d'art romànic català al Castell Reial de Perpinyà. En aquesta exposició hi prenen part l'escultor Frederic Marès, el Doctor Eduard Junyent, l'Historiador de l'Art Doctor Joan Ainaud de Lasarte i el Doctor Frederic-Pau Verrié entre d'altres personalitats. Les mostres en què també va tenir el privilegi de participar van ser la de «Manolo (Hugué) et ses amis» al Castell Reial de Perpinyà l'any 1967, el mateix any en que es realitzà l'exposició «Artistes catalans a l'adreça de Cuixà» al Castell Reial de Cotlliure. El llistat d'exposicions és divers, l'any 1978 en col·laboració amb el Doctor Eduard Ripoll, director del Museu Arqueològic de Barcelona, va programar «Céramique, de la Préhistoire à Picasso» a Cotlliure. No podia faltar l'homenatge al seu admirat Mestre, organitzant l'exposició «Puig i Cadafalch, mestre de l'arqueologia catalana», que tingué lloc a Cuixà, Perpinyà, Mataró i Argentona entre els anys 2001 i 2002.

La creació d'una secció de ceràmica catalana al museu Rigau de Perpinyà en col·laboració amb el seu conservador i amic Martí Vives, l'omplia de goig. Seria el primer museu dedicat a la ceràmica decorada catalana. En la seva inauguració va comptar amb l'aportació d'una col·lecció de ceràmica catalana antiga procedent de la donació feta per la vídua

del Doctor Lluís Puig i Marquès de Mataró. Posteriorment aquest museu va veure ampliat els seus fons amb els materials procedents de l'excavació de la torre visigòtica de Cotlliure. L'amistat amb Martí Vives, perdurà fins a la seva mort l'any 1991. Jaume Lladó guardà un ferm record de tot el que varen construir junts i especialment de la personalitat sensible d'un home del Conflent, amb un peu a cada banda dels Pirineus. La seva gran integritat humana li feu arriscar la vida, ajudant als exiliats de la Guerra Civil i col·laborant amb la Resistència.

Cal remarcar la gran influència dels coneixements de Marià Ribas i del Doctor Serra i Ràfols en el bagatge d'en Lladó, fent possible la continuïtat de les seves activitats arqueològiques a l'altra banda dels Pirineus. De fet, malgrat la distància, continuà el seu contacte epistolar amb gent del Principat com Frederic-Pau Verrié i Eduard Ripoll amb qui col·laborà per fer possible l'exposició de Cotlliure l'any 1978. La relació amb el Doctor Ripoll va facilitar-li participar en les excavacions d'Empúries. Una situació semblant es va produir al Rosselló amb el suport de Pere Ponsich animant-lo a continuar la recerca arqueològica, coneixedor com era de la feina desenvolupada per Lladó al Principat. Conegué a Joan Abelanet, gran especialista del megalitisme als Pirineus Orientals i pioner en la interpretació dels gravats rupestres. El seu continuador Pere Campmajó mantingué una bona relació d'amistat amb ell fent recerca dels megàlits cerdans i nord pirinencs.

Com veiem, el fet de viure lluny de casa seva no li va fer perdre mai el contacte amb els amics, la qual cosa es va regularitzar a partir de la mort del dictador, permetent-li de retrobar-se amb els vells

companys d'excavació i d'activisme. Amb el Baró d'Esponellà continuà col·laborant al jaciment de Can Sentromà de Tiana i a Badalona a petició del seu amic i director del Museu Josep Maria Padrós treballà en l'agencament de les termes romanes.

Amb Marià Ribas l'any 1978, publicà dins la revista *Pyrenae* els resultats de l'excavació d'unes habitacions ibèriques al poblat de Burriac. Havien passat més de vint anys d'aquesta intervenció. Amb el temps va començar un seguit de col·laboracions de temàtica diversa en els *Fulls* del Museu Arxiu de Santa Maria, publicació dirigida per en Manel Salicrú i

El dia 21 de març de 2017 recopilant material per al seu llibre Dues viles i una ciutat. Tot fent memòria (Foto: Joan Turà)

Puig a qui tenia en gran estima. Per en Lladó, participar en el Museu Arxiu de Santa Maria era una mena de tribut a la memòria d'en Lluís Ferrer i Clariana i la seva Obra de Sant Francesc.

Un altre motiu de retrobament amb Mataró, fou el contacte epistolar amb l'arqueòleg municipal Joaquim Garcia Roselló, amb qui revisava antigues excavacions. Aquella relació li retornava el record del seu estimat Burriac i el feia

sentir útil contribuint a formular noves hipòtesis de treball en la recerca del substrat ibèric de la Vall de Cabrera de Mar.

Amb Argentona, reprenia el record de dues persones molt estimades, el Doctor Gonçal Calvo i Jaume Clavell, escriptor i historiador, tots tres compartien l'amor per l'art, la cultura, la història i la seva estimada vila d'Argentona. Després de la mort d'en Jaume Clavell l'any 1997, un grup d'argentonins inquiets fundaren el Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell, entre els fundadors hi trobem en Jaume Lladó. La mort del Doctor Calvo l'any 2000 no li impedeix continuar aquella ferma relació d'amistat que mantenia amb la família i ara especialment amb la seva vídua Isabel Vergés.

A finals de l'any 2015, el CEAHM (Centre d'Estudis d'Arqueologia i Història de Mataró) creat l'any 2014 i continuador de l'antiga Secció Arqueològica del Museu de Mataró va establir contacte amb Jaume Lladó proposant-lo com a soci d'honor de l'entitat.

Molt prolífic a l'hora d'escriure, la seva extensa bibliografia va des d'articles de temàtica diversa fins a l'edició de monografies d'història i arqueologia i també de contingut memorialístic o biogràfic. En els darrers anys autoeditava la revista *Àgora* amb articles de gran interès. Les seves darreres obres publicades pel CEAHM son: *Dues viles i una ciutat. Tot fent memòria* (2017) on fa un repàs als seus records d'infància, joventut i maduresa a l'entorn d'Argentona, Cabrera de Mar i Mataró i *El Castell Reial de Perpinyà* (2019) un minuciós treball sobre la història i la recuperació d'aquest

emblemàtic conjunt arquitectònic també conegut per Palau dels Reis de Mallorca. En el moment del seu traspàs, el Centre d'Estudis estava treballant en l'edició d'un nou llibre que aquesta vegada tindrà el caràcter de pòstum i que vindrà a ser com un darrer llegat de la seva dilatada vida.

Després de la mort de Franco, en Jaume Lladó tot i enyorar la seva terra nadiua, ja es troba ben arrelat a Perpinyà on ha viscut 62 anys de la seva vida. És el centre neuràlgic des d'on desenvolupa la seva ingent activitat no exempta de dificultats de tota mena, parafrasejant el seu amic Esteve Albert, «va anar fent forat» promovent tot tipus d'accions, no només de caire arqueològic sinó de defensa de la història, les tradicions i la llengua catalana. En aquest sentit entre els anys 1990 i 2001 va col·laborar amb el Centre d'Animation en Langues de Brussel·les participant en les Fêtes des Langues amb exposicions realitzades arreu d'Europa difonent la diversitat lingüística de les nacions sense estat.

Els reconeixements a Lladó van anar arribant. L'any 1978 fou elegit acadèmic corresponent per Perpinyà de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi a proposta d'Eusebi Güell i Jover, Frederic Marès i Deulovol i Frederic Mompou i Dencausse. Anys més tard, el 1999 es vinculà amb la Casa de la Generalitat de Catalunya a Perpinyà.

Un dels moments més emotius ja cap al final de la seva vida, va ser el retrobament amb els seus vells amics en la presentació del llibre *Dues viles i una ciutat. Tot fent memòria*. La presentació tingué lloc a

Mataró, a la seu del Centre d'Estudis d'Arqueologia i Història, a Argentona i a Cabrera de Mar. En tots tres llocs va rebre l'escalf dels seus amics Josep Miquel Modolell, Josep Maria Padrós, Pau Ubach, Joan Ribas, Isabel Vergés, vídua del Doctor Calvo, Miquel Reniu, nebot de Jesús Illa. Maria Dolça Ribas, filla de Marià Ribas i Josep Lladó, poeta argentoní i cosí d'en Jaume. Hi van participar també els ajuntaments de Mataró, Argentona, Cabrera de Mar, Premià de Mar i Dosrius. A l'acte s'hi van adherir institucions culturals, com el Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró, el Museu Arxiu de Sant Andreu de Llavaneres, el Museu Arxiu de Vilassar de Dalt, el Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell, Maresme

Visita a Torre Llauder durant l'acte de reconeixement que se li va fer el dia 1 d'abril de 2017 acompanyat dels seus amics Josep Maria Padrós de Badalona i Pau Ubach de Vilassar de Dalt. (Foto: Joan Turà)

Medieval i les associacions Amics de Puig i Cadafalch, Amics de Ca l'Arenas, Amics de Sentromà, Amics de la ciutat de Mataró, Agrupació Científico Excursionista de Mataró, Grup d'Història del Casal, Òmnium Cultural Maresme, Foment Mataroní i Fundació lluro.

Les múltiples adhesions a l'acte, demostren l'estimació i el reconeixement que despertava el seu tarannà seriós de

Jaume Lladó, Joaquim Garcia i Vanessa Muñoz durant la visita al jaciment de Torre Llauder l'1 d'abril de 2017 (Foto: Joan Turà)

mena però a la vegada ple de sensibilitat. Ens agradaria pensar que en els darrers anys de la seva vida hagués pogut veure reconeguda la seva immensa dedicació a la cultura i tot citant Espriu, que ell també hagi viscut per salvar-nos els mots. La seva vida ha estat plena de grans esdeveniments històrics que ell ha sabut entomar encarant els moments difícils i tenint sempre clars els seus objectius.

En Jaume Lladó ens va deixar el dia 26 de juliol d'enguany a Perpinyà, l'endemà de la diada de Sant Jaume. El seu enterrament va ser molt recollit i emotiu, en presència dels seus fills i nets i també de molts bons amics. El comiat es celebrà a l'església de Santa Maria de Cabestany, avui anomenada de la Mare de Déu dels Àngels. El poble dona nom al mestre de Cabestany, pioner de l'escultura romànica catalana i conserva el famós timpà dins l'església. Aquest bell entorn d'art romànic que ell tant estimava va ser ben present en el seu comiat. Les paraules de record pronunciades per l'argentonina Isabel

Vergés al final de la cerimònia, van ser l'últim ressò provinent de la seva estimada terra.

Bibliografia

CASTILLO, M.J. (2007). «Àgora: presència de Jaume Lladó i Font». *Revista Fonts*, núm. 32. Argentona, p. 25.

DIAZ, M. - RAMIREZ, M. E. (2001). «La Comisaria General de Excavaciones Arqueológicas (1939-1955). La administración del patrimonio arqueológico en España durante la primera etapa de la dictadura franquista». *Complutum*, 12. Madrid, p. 325-343.

LLADÓ, F. - LLADÓ, J. - SUBIÑÀ, E. - FARELL, D. (2001). «"Vivències" de Jaume Lladó Font. Primera part». *Revista Fonts*, núm. 7. Argentona, p. 22-23.

LLADÓ, F. - LLADÓ, J. - SUBIÑÀ, E. - FARELL, D. (2001). «"Vivències" de Jaume Lladó Font. Segona part.» *Revista Fonts*, núm. 8. Argentona, p. 21-22.

LLADÓ, J. (1994). «Presència mataronina a la vall de Cuixà.» *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 49. Mataró, p. 29-34.

LLADÓ, J. (1996). «El Museu Arxiu de Santa Maria, cinquanta anys fa!». *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 54, Mataró, p. 13-17.

LLADÓ, J. (1996). «Fent forat, Esteve Albert i Corp. *In memoriam*.» *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 56. Mataró, p. 19-28.

LLADÓ, J. (2005). «Un aniversari, tot fent memòria.» *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 83. Mataró, p. 17-30.

LLADÓ, J. (2015) «El meu Esteve Albert.» *Revista Fonts*, núm. 64. Argentona, p. 19-23.

LLADÓ, J. (2017). *Dues viles i una ciutat. Tot fent memòria*. Mataró: Centre d'Estudis d'Arqueologia i Història de Mataró, p. 143.

LLADÓ, J. (2019). *El Castell reial de Perpinyà*. Mataró: Centre d'Estudis d'Arqueologia i Història de Mataró, p. 239.

LLADÓ, J. *Burriac, Passat i present. (Pàgines viscudes, solitud)*. Llibre pòstum, en procés d'edició.

PUIG PLA, J. (2010). «Julià Gual (1905-1964). Periodista i escriptor de combat.» *Gazeta*, vol. 2. Barcelona, p. 85-89.

RIBAS, M., LLADÓ, J. (1977). «Excavació d'unes habitacions pre-romanes a Burriac (Cabrera de Mar).» *Pyrenae*, 13, Barcelona, p. 153-180.

Webgrafia

<https://www.racba.org/mostrarcvcurriculum.php?hp.2.id=530>. [Consulta 15.08.2020].

L'aleshores president del Centre d'Estudis d'Arqueologia i Història de Mataró Josep Antoni Cerdà fent entrega a Jaume Lladó de la imatge Laia l'Arquera el dia 1 d'abril de 2017 durant l'acte de reconeixement que tingué lloc a la masia de Can Boet seu del Centre de Patrimoni Arqueològic i Natural (CPAN) (Foto: Joan Turà)

